

АНОТАЦІЯ

Бурцев М.В. Християнські мотиви в оперній і камерно-вокальній музиці ХІХ століття.

Наукове обґрунтування творчого мистецького проєкту на здобуття ступеня доктора мистецтва за спеціальністю 025 – «Музичне мистецтво»; галузі 02 – «Культура та мистецтво». Харківський національний університет мистецтв імені І.П.Котляревського, Міністерство культури України та інформаційної політики. Харків 2023.

Дослідження за змістом є постановкою проблеми духовності виконавського мистецтва в єдності теорії та практики на матеріалі вокальної музики. Йдеться про духовний аналіз твору, який постає як очевидна проблема перед співаками в процесі створення адекватної інтерпретації музично-театрального або вокально-поетичного твору. Осмислення тенденцій культуротворчого процесу в Україні ХХІ ст. молодого генерацією співаків (виконавців оперної/камерної музики) спонукає до чіткого розуміння духовної складової мистецтва співу.

Співак як інтерпретатор має відповісти на питання: що означає текст твору духовного спрямування? Як втілити його духовні сенси в інтонаціях? Яким чином у власному трактуванні вокально-сценічного образу віднайти паралель з історико-культурними реаліями?

Відповіді усім творцям мистецької практики ХХІ століття (вокалістам, режисерам, хористам, диригентам) надає **християнська концепція музики як методологія когнітивного музикознавства**. На цій платформі («зустрічі» музиканта і Творця) відбувається синергія творчого процесу *homo musicus* та її результат – інтерпретація як форма духовної діяльності, сродність спілкування композитора, виконавця, слухачів не лише «тут і зараз» (за філософським виразом М.Мамардашвілі), але й у віртуальному майбутньому.

Отже, своєчасність **постановки проблеми духовного змісту вокальної творчості** в межах творчого мистецького проєкту зумовлена:

– актуалізацією знань про християнську концепцію відомих зразків оперної творчості XIX ст. (досі невисвітлених в музичній науці) з боку діячів-практиків (режисерів, співаків, диригентів);

– відсутністю науково-методичної літератури для співаків, присвяченої правильному розумінню християнського змісту камерно-вокальних творів;

– тяжінням музикології до духовного пізнання та апробації його методів у виконавській інтерпретації творів відповідної тематики.

Новизна отриманих результатів. У вітчизняному музикознавстві *вперше*:

- духовно-релігійна семантика репрезентована як наскрізна тема вокальної творчості в музиці композиторів Західної Європи XIX століття, що відтворює у виконавстві християнський концепт Богоспівкування, неактуальний у постсекулярній науці про музику XX ст.;
- *висвітлено трактування вокально-сценічних образів у операх доби романтизму, тісно пов'язаних з біблійними сюжетами та образами;*
- *доведено, що християнські мотиви, втілені в камерно-вокальних творах композиторів Західної Європи, слугують безпосереднім свідомством духовної рефлексії їх творців (поета/композитора) та опосередковано – «портретом» тогочасного суспільства, його психології, етичних норм, інших цінностей;*
- *запропоновано типологію творів з християнською тематикою в оперній та камерній музиці композиторів XIX ст.,*
- *узагальнено виконавські завдання для втілення адекватної інтерпретації творів духовного змісту.*

Отримали подальший розвиток:

– типологія християнських образів у оперній музиці (за К. Немченко);

– концепція духовного аналізу Д. Болгарського, реалізована в його практичній діяльності (видання та редагування нотних та наукових текстів).

Структура роботи забезпечила алгоритм розкриття мети дослідження та оригінальної концепції. У **Розділі 1 «Музична культура християнського світу: історіографія та методи**

дослідження» надано історіографію проблем музичної культури християнського світу, зокрема – практики співу в епоху середньовіччя (візантійська монодія, григоріанський хорал, літургійні драми) та частково бароко.

У Розділі 2 «Християнські образи в оперній творчості європейських композиторів XIX століття» міститься досвід аналізу вокально-сценічних образів романтичної опери (Дж. Россіні, Дж. Верді, Ф. Галеві, Дж. Меєрбера, Г. Доніцетті, Ж. Масне) з християнською тематикою, що нерідко складають виконавську проблему. Апробовано типологію оперних образів для подальшого впровадження в музикознавчий обіг.

Розділ 3 «Християнські образи у камерній вокальній музиці західної Європи XIX –XX століть» присвячений інтерпретації християнських сенсів у камерно-вокальних творах Л.Бетховена, Ф. Шуберта, А. Дворжака, Й. Брамса, Р. В. Вільямса з відповідним композиторсько-виконавським дискурсом та аналітичним обґрунтуванням.

Висновки. Зміст наукової складової творчого проекту, автор якого є академічним співаком, складає перша в українській музикології спроба сфокусувати дослідницьку увагу на втіленні християнської теми у творчості композиторів-романтиків (за необхідних екскурсів у історію). Духовний зміст проаналізованих вокальних творів розкриває таїну, якою є відносини людини та Бога (*Заповіт*): через алюзію з реальним *Богоспівкуванням* у часопросторі «живого» виконання. Отже, ентелехією¹ творчості співака стає синергія задля єднання людей в єдине коло духовного спілкування («Автор – Виконавець – Адресат»).

Ознайомлення з давньоцерковними співочими традиціями для митців академічної сфери музикування (опера, камерний спів) автор вважає обов'язковим (як і ознайомлення з літургійними драмами виконавців партій з опери на біблійний сюжет). Осмислення/розуміння/відтворення

¹ Термін Аристотеля означає вищу мету, втіленість у кінцевий результат. У богословській риторичі набув значення синергії: єднання людини з Богом, явленість двох енергій (людської – шляхом внутрішніх зусиль волі й серця; Божої – як Дар).

богословської глибини музики однаково стосується як молитовної стилістики церковного мелосу, так і геніальних творів доби романтизму. Духовний досвід допомагає віднайти вірні градації психологічних станів оперних героїв, відповідну техніку (правильне звуковедення, темпові та динамічні прийоми) та акторську поведінку.

Таким чином, її наскрізною ідеєю стало твердження (практичне спостереження) про духовну сродність усіх сталих співецьких (вокальних) практик європейської культури. Сьогодні для багатьох видатних співаків є аксіомою, що монодія середньовіччя слугує прообразом янгольського співу – «виконавським звуковим ідеалом» – не тільки у церковній культурі, але й в контексті оперної (камерної) музики. Важливою настановою для артиста-інтерпретатора є *молитовний* стан душі – один з найвищих цінностей християнського світовідчуття, споріднений з музикою/співом саме в площині Богоспівкування.

Специфіку виконавського втілення християнських образів розкрито через зв'язок опери (камерних жанрів) із світовідчуттям *homo credens* на ґрунті духовного аналізу музичного тексту. Як результат, у співаків відбувається підвищення професійної майстерності при виконанні оперних творів, що потребують духовної зрілості та культури.

Стиль інтерпретації християнських образів у духовно-орієнтованого співака набуває історичної правди, опуклої характерності, психологічної досконалості. Виконавські завдання для втілення адекватної інтерпретації творів духовного змісту потребують свого розв'язання в двох вимірах:

- 1) духовно-семантичному (внутрішньо-інтелектуальна робота співака з вербальним текстом, засвоєння християнських мотивів, сюжетів, образів);
- 2) виконавсько-психологічному – формування установки на молитовний досвід *homo credens* як спосіб мистецької репрезентації Богоспівкування.

Нарешті, духовний аналіз є необхідною умовою «розширення свідомості» співаків до «онтологічного горизонту» (буття-Істини), а для вокального мистецтва в цілому – включення вокальної музики XIX століття

(зокрема, творів написаних на християнські мотиви, образи, сюжети) до історично орієнтованого виконавства, провідної платформи виконавства ХХ століття. Як наслідок, предметом адекватної (у цьому сенсі!) інтерпретації постають не лише вокальні твори доби бароко, але й музичного романтизму.

*Ключові слова: вокальна музика, мистецтво співу, християнська культура, *homo credens*, літургійна драма, монодія, опера, вокально-сценічний образ, камерно-вокальний цикл, виконавський звуковий ідеал, адекватна інтерпретація, духовний аналіз.*